

בית המשפט העליון

בג"ץ 2412/23 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת

ובג"ץ 2466/23 פורר נ' הכנסת

תאריך מתן פסק הדין: כ"ב בטבת התשפ"ד (3.1.2024).

שופטי ההרכב: הנשיאה (בדימי') א' חיות, ממלא מקום הנשיא ע' פוגלמן והשופטים י' עמית, נ' סולברג, ד' ברק-ארז, ע' ברון (בדימי'), ד' מינץ, י' אלרון, י' וילנר, ע' גרוסקופף ו-א' שטיין.

בית המשפט העליון קבע היום בדעת רוב (6 מתוך 11 שופטים) כי יש להורות על דחיית תחולתו של תיקון מס' 12 לחוק-יסוד: הממשלה בעניין הסדר נבצרות ראש הממשלה, כך שייכנס לתוקף במועד תחילת כהונת הכנסת ה-26. זאת, בהיותו תיקון פרסונלי מובהק שמהווה שימוש לרעה של הכנסת בסמכותה המכוננת.

בחודש מרץ 2023 נחקק תיקון מס' 12 לחוק-יסוד: הממשלה ששינה את ההסדר בחוק היסוד בכל הנוגע לנבצרותו של ראש הממשלה. ההסדר המתוקן קבע, בין היתר, כי נבצרות ראש ממשלה תהיה בשל "אי-מסוגלות פיזית או נפשית" בלבד ונקבע בו מנגנון מורכב להכרזה על נבצרותו של ראש הממשלה. נגד חוקתיות התיקון הוגשו שתי עתירות, שבמסגרתן נטען, בעיקרם של דברים, כי התיקון נחקק מטעמים פרסונליים ונועד לשרת את האינטרסים האישיים של ראש הממשלה המכהן.

הדיון בעתירות התקיים ביום 28.9.2023. פחות משבועיים לאחר מכן פתחו ארגוני הטרור ברצועת עזה במתקפה נפשעת נגד מדינת ישראל, ומאז מצויים אנו במלחמה. בשים לב למועד האחרון שבו הנשיאה (בדימי') חיות והשופטת (בדימי') ברון רשאיות ליתן פסקי דין בהתאם לאמור בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, ניתן פסק הדין בעתירות.

בפסק הדין הובהר כי אין הוא עוסק בשאלת קיומה של עילה להכרזה על נבצרות ראש הממשלה המכהן או בהסדר ניגוד העניינים שלו ודרכי אכיפתו.

בפסק הדין נקבע בדעת רוב (מפי ממלא מקום הנשיא פוגלמן ובהסכמת הנשיאה (בדימי') חיות, והשופטים עמית, ברק-ארז, ברון (בדימי') וגרוסקופף) כי בחוקקה את תיקון מס' 12 לחוק-יסוד: הממשלה, עשתה הכנסת שימוש לרעה בסמכותה המכוננת, מאחר שהחלתו המיידית של התיקון היא פרסונלית ולא כללית. מרבית שופטי הרוב קבעו כי חקיקת

התיקון נועדה לשרת תכלית פרסונלית מובהקת – קידום האינטרסים האישיים של ראש הממשלה והסרת כבלי המגבלות המשפטיות שחלו עליו, בשים לב להליך הפלילי המתנהל נגדו. נפסק כי על תכלית זו ניתן ללמוד, בין היתר, מאמירותיהם המפורשות של חברי הכנסת בהליך חקיקת התיקון; מכך שהתיקון הונח על שולחן הכנסת מיד לאחר שהוגשו עתירות בעניין נבצרותו של ראש הממשלה וחקיקתו הסתיימה זמן קצר לפני מועד הגשת התגובה לעתירות אלה; מתחולתו המידית של התיקון; ומדבריו המפורשים של ראש הממשלה זמן קצר לאחר שאושר התיקון בכנסת. השופטת ברק-ארז סברה כי תיקון מס' 12 הוא תיקון פרסונלי מאחר שהוא חל על ראש הממשלה במועד שבו זהותו כבר ידועה, כאשר מתנהל הליך פלילי בעניינו וישנן עתירות תלויות ועומדות להכרזה על נבצרותו. במצב דברים זה, לגישתה, יש לראות בתיקון ככזה שנתפר למידותיו של ראש הממשלה, ודי בכך. על כן, קבעו שופטי הרוב כי הסעד המתאים הוא דחיית המועד שבו ייכנס התיקון לתוקפו, ובכך יינתן מענה לעיקר הפגם הפרסונלי שנפל בו.

השופטים נ' סולברג, ד' מינץ, י' אלרון, י' וילנר וא' שטיין סברו כי דין העתירות להידחות. השופטים סולברג, מינץ ואלרון הסתייגו מעצם השימוש בדוקטרינת השימוש לרעה בסמכות המכוננת, ולגופם של דברים, סברו כי תיקון מס' 12 אינו תיקון פרסונלי. בהקשר זה הבחינו השופטים בין המניע לחקיקת התיקון, לבין תכליתו – אשר לשיטתם הייתה לקבוע הסדר כללי בדבר הוצאתו של ראש ממשלה לנבצרות. השופטים סולברג ומינץ קבעו כי אף אם היה מקום להחיל את דוקטרינת השימוש לרעה בסמכות המכוננת, תוצאתה המתבקשת היא הפיכתו של חוק היסוד לחוק רגיל, ולא דחיית תחולתו. השופט שטיין סבר כי תוכנו, תכליתו ותוצאתו של תיקון מס' 12 אינם פרסונליים. השופטת וילנר סברה כי דרישת הכלליות עניינה בתחולת הנורמה, ולא בשיקולים פרסונליים שעמדו לנגד עיני חברי הכנסת בעת כינונה; ובהתאם, סברה כי מכיוון שתחולתו של התיקון כללית, הרי שהוא עומד בדרישה האמורה.